

זמן הים וזמן היבשה

"מי שגפניו שורות בכרמי הר / לא יבוא בכרם ים אגדי", כותב מרדכי גלדמן בפתח השיר הראשון בקובץ. שיריו כולם הם ים אגדי, סוריאליסטי, חגיגה מתחת לפני המים, מקושטת הוד ויופי. התמונות הריאליסטיות באות רק להדגיש את הפער שבין הציור הפנטסטי ואפרוריות הריאליה. ליעקב הייד היושב בגן העירוני חסר "הכוח המדמה", שהיה כנראה פעם נחלת יעקב־ג'קל. המשוך רר הוא גם מיסטר ג'קל וגם מר הייד ויודע לתאר "כי אחרי הגן יש גן מלא בטווסים / גם ילדות מרעה סוסים צחורים" (ע' 36). "זמן היבשה", זה שהייד חי בו, מוצב כניגוד ל"זמן הים", שהוא זמן קסום וחלומי, זמנו של הדמיון החגיגי.

אם נחזור שוב לגירסתו המשופשת של הר־ראציוס, כי השירה מתחלקת לשירה "מהנה" ושירה המביאה "תועלת", הנה שירתו של גלדמן משתייכת למין הראשון. היא נמלטת אל הים, אל התענוג והפניק, לתוך "חגיגות מתמשכות" ב"חלל הים". לא לחינם בחר ברישים של פטריק קלי לעטר את שער ספרו; הוא מבטא במפורש את עולמו השירי של גלדמן. עולם זה כל־כולו הרצון להסתלק מ"ארץ חררה מובסת לשמשה" (ע' 8) ב"מסע חגיגי ומופלא לתהום הפצו" (ע' 9). החגיגה הלשונית, המתקשטת ומתבסמת ב־פירפוסו לשון, המזכירים לא פעם מוזיאון לחפצים עתיקים, הופכת את הקריאה בשירי גלדמן למסע קסום באמת.

גלדמן עולה בכשרונו על רבים מן המשור־רים האחרים המתפרקדים בישיפות השיר ומלותיו ("מצייר פניו נוגים במסגרות מגר לפות / ועניינו אסתטיקה בלבד"). תוך הס־מנת מרור מוזיף. לנוחות המבקרים. מחו־זות שירו הם גן בוטני מלא־זגדוש צמחים נדירים, מעוררי־התפעלות—ארץ של דמויות הגיוניות בלבוש של מסיכות־סירוף גוסס "ארץ־הפלאות", ושעשועים מזורים. בזכותן

מספר, באמצעות "מה שמקרין זכרונו של אבא ואמא, מה שזוכר כל אחד מהם לחוד ו...מה שהוא זכרון המשפחה, חושיו של נחמן מחודדים, ערים תמיד, קולטים, סופ־גים, מחברים, מצרפים, מוזיגים את זכרונו שלו. לימים מדמה הוא שהכל, משעת לידתו ואפילו קודם לאותה שעה, הכל הוא זכרונו שלו, הכל הוא התנסות שלו"—עד לאותו רגע בו נפרד הזכרון הפרטי מן הקולקטיבי ושוב אינו נזקק לזה האחרון. כאמור, הופך זכרונו של המספר נחמן קטלוג של מאורעות, חפ־צים, נוף, ועוד. הדברים נמסרים כשהם מתורשים, לעתים קודם מסירתם. כך, לא אחת, מסכם המספר—או מקדים להגדרת מצ־בו, "סודות גבהו בין נחמן לבין אבא... נחמן למד להתמקק סידות עם עצמו, להסתתר מאחריהם, לשמוע את פעימתם העמומה של פצעים דלוקים".

עירבוב־התחומים בין המספר־המבוגר לבין עיני הילד נראה מלאכותי ומכביד. מכביד עוד יותר הוא סגנונו של ברטוב, שבחר משום־מה לספר את המעשה בלשון־הווה ולחבלו בנוסף של מליצה ודרמטיות הפוג־מים בחיוניות הסיפור. אפשר חסרה בספר עלילה שתשמש ציר לזכרונות. אמנם אין זה ספר לילדים, שהעלילה בו הכרח חיוני, אך בהיעדרה הופך הספר פירוט גדוש, שיגרותי, יירי לפרקים ויבש לפרקים, שייחוד אינו רב. מכל־מקום, ודאי אינו יכול לשמש "ביו־גרפיה אישית של דור שלם", כדברי השער האחורי, ולא רק משום שגיל שלש־עשרה אינו אלא תחילתה של ביוגרפיה. חרף כל זאת, אם עשויה ספרות להיות "שירות לאומי", הנה כזה הוא ספרו של ברטוב, המוסר בדקדקות ופירוט ראויים־להערכה, לדורות הבאים. היאורה של תרבות ארצישר־אלית מסוף שנות ה־20 ותחילת ה־30. וכשאנו אומרים "תרבות" כוונתנו כאן לכל אותם נכס־רוח־חומר, קטנים כגדולים, המעמידים סביבה קרובה ורחוקה יותר: הרחוב, הספ־ריה, המטבח, בית־הספר; או, בלשונו של ברטוב עצמו, אותו "שוק קסן" שהוא מועט המחזיק את המרובה.

* מרדכי גלדמן: זמן הים וזמן היבשה; הר־צאת שוקן, 1970; 53 עמ'.

שם ישבנו

סיפוריו של חיים תורן מעלים אנשים ואירועים מעירת-מולדתו שבביסרביה, יהודי ה"מקום", "פשוטי"עם ושתקנים, ישרי-לב וחסוני-גוף, התפרנסו מן החקלאות והמשיכו בדפוסי-החיים של דורות קודמים. עשרם הגדול היה בתחום המידות ובדרך-ארץ. הם קיימו את המצוות שבין אדם למקום ובין אדם וחברו, איחדה את כולם תחושה של גורל משותף, שהיתה עמיקה יותר אצל תלמידי-חכמים שבהם.

הם היו קרובים לטבע, וקירבה זו הפיגה לא מעט ממירותם של חיי מיעוט נכרי. אפילו תפילתם של המתפללים, העוברים לפני התיבה, היתה "ספוגה קסמי הערבה ומרחביה, ריח הקמה וירק האפרים, מלמול פלגים ושיח היער". בתוך כך היה, למשל, דיג זקן ועני חולם על העלאת חנה בארץ-הקודש: "מה, למשל, היה איכפת לו, לריבונו של עולם, אילו הייתי יושב כך ומחכה בימה של טכר-יה", הוא נאנה, "ועלתה מדבריו ענימה של עגמת-נפש, געגועים כמסים וכמיהה שאין לה סוף לעולם רחוק ומופלא, שהיה גנוז במעמקי לבו ושלא העז להעלותו על דל שפתיו..."

כמה דמויות מופלאות של גשים מעלה חיים תורן בסיפורו על נופי-ילדותו. הן היו מקבילות עליהן את גורלן ונושאות אותן שנים רבות. אך בהגיע שעת-מבחן ידעו לעמוד בה. האחת מאבדת עצמה לדעת בימים ש"קדמו לשואה, כאשר שם בה ראש-הכפר את עינו; והשניה, בת רב, שנישאה ללא יהודי ויכלוה היתה להציל את נפשה בימי השואה, מתלווה לאחיה שגלו לטרנסדניסטריה והיא פועלת שם כאם טובה וכאחות רחמניה למען הצלת נפשות רבות מקרב אחיה.

הדמויות המופלאות ביותר הן אלו של המחבר ואביו, שעליהם נשען הבית. תורן מעיד על עצמו שאינו מצליח למצות עד-תום את זיו פניה, עושר נפשה, חן דיבורה ותפארת

של תמונות ושורית יפות, שאפשר למצוא אורח לרוב בשיריו ("ריח דק שהביא יריד / מצויר לנו את מסעותיו המלאים / תנועה ענוגה של געגועים, / ישעה שחרקים גדלים וסכונים / נכנסים מבעד לחלון ומחווים לנו קידה" [ע' 40]), זהו ספר מפתיע ומשמח.

עולם בוער, הללויה!

אפשר, אמנם, שהעולם בוער, אך אין זה ברור כל-עיקר מה "בער לו" לעודד פיינגרש, שהיה מוכר עד כאן כצייר, ללכת אל הוצאת "עקד": ילתת מחילו כדי להוציא לאור את אסופת השירים הזאת. האם כדי לצקת שמן על המדורה, או אולי כדי לזעוק חמס נגד הנגנים מן האש? מתקבל על הדעת יותר שביקש לנצל את השריפה כדי להתחמם מעט לאורה, כדרך הרבה כותבי "שירה", המבחינים בחושי-ריח מיוחד כי יש נושאים אשר עצם הכתיבה עליהם מגינה על הכותב מפני הבקורת. הרי אינך יכול לומר על כותב שירים שהוא מגבב דברים סתם כשהוא כותב על מעשי-גבורה או מתפלל לשלום. כנפיים רחבות פרושות עליו אז, והמבקר נותר שדוד מכלי-נשקו.

כי מה הם "השירים" הללו, המלאים רישור מים שאת טיבם לא לנו לשפוט, אם לא צירי רויס-משפטים חסרי-שמעות? "מבריק כמו/ כוכב של אלומיניום מזויף", הוא כותב בשיר "לילה טוב מאד". מבריק—לא כל-כך. מוזר-יף—בוודאי. אפשר, כמוכן, להתמרמר על כתיבת "שירה" כזאת, אבל מה הטעם. "ת מימים-טימים—צועקת ועדת שופטים/ מטעם אלוהים ושלטונות—/ אין לשנותו" ("עיר ת" עשיתית"). אם אי-אפשר לשנות את העיר ה"תעשייתית קל-חומר שאי-אפשר לשנות את תעשיית השירה.

ש. ז.

* חיים תורן: שם ישבנו (פרקי ציור והזוי); הוצאת "יבנה", 1970; 157 עמ'.

* עודד פיינגרש: עולם בוער, הללויה! (שירים); הוצאת "עקד", 1970; 47 עמ'.